

באחד באדר משמיעין על השקלים

שכר הקדימה

הרב מנחם רוקח

שקלים שהיא להביא קרבנות לכפרה, שבזה ג"כ יש קיום נתינת צדקה.

וי"ל עוד שיש בזה יסוד למצות מתנות לאביונים בפורים, דלכאורה תמוה, הרי מצות צדקה מחוייבים בכל יום, ומה נתחדש בפורים. אך בפורים נתחדש ענין כל הפושט יד נותנין לו. בש"ע (תרצג:ד) "אין מדקדקים במעות פורים [אם הוא באמת עני], אלא כל הפושט יד ליטול נותנים לו, ובמקום שנהגו ליתן אף לעכו"ם נותנים".

והנה ביורה דעה סי' רנ"א כ' הרמ"א "ומפרנסים עניי עובדי כוכבים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום", (בביאור הגר"א "עם עניי ישראל דוקא, ובר"נ "עם" לאו דוקא), ובהלכות מגילה לא נזכר טעם דרכי שלום, "שאינן יום זה מדין צדקה בלבד" (ריטב"א), אלא "כדי שיהא הכל שמחים" (רמב"ן). ולולא דמסתפינא הייתי אומר שייכות המקור להא דעיון יעקב שקלי המן לפרנס עניים, והקדים שקלים של ישראל, דמטעם זה הוצרך ההקדמה.

ב) ענין קדימה, להקדים בעשיית מצוה, מצינו גם בשאר מצוות, אך לא כנ"ל לבטל דבר אחר שצריך ביטול. בזמר כל מקדש "המאחרים לצאת מן השבת וממהרים לבוא", ועי' בני יששכר מאמר תוספות שבת, לקראת שבת לכו ונלכה; בהושענא לשבת: "חשה למהר ביאת שבת".

ג) בתפלה ענין גדול להיות מעשרה ראשונים בבהכ"נ. בברכות ח. שהקב"ה מצוי בבהכ"נ... ומנין למנין עשרה שמתפללין ששכינה עמהם [באבות איתא ומנין לחמשה, בגמ' ליתא], ומנין לשלשה... ומנין לשנים... ומנין שאפי' אחד... וכי מאחר דאפי' חד, תרי מיבעי... וכי מאחר שאפי' תרי... וכי מאמר שאפי' תלתא... וכי מאחר דאפי' תלתא עשרה מיבעי, עשרה קדמה שכינה ואתיא "קודם שיהיו כל העשרה" (רש"י), הרי זה סימן... המעלה של הקודמים, בששה או שבעה^א...

^א והרי זה התעוררות נורא עד כמה חשוב לפני הקב"ה אותם המקדימים, דעפ"י רוב יש זמן קבוע שהציבור מתפללין, ורוב עם נרדפין בבהכ"נ איזה רגעים קודם, ובאלו יחידים שבאים עוד רבע שעה קודם לשאר הם הבני עליו שלכבודם גם שכינה קדמה.

ידוע הגמ' (מגילה יג:) "אמר ריש לקיש גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהם לשקליו, והיינו דתנן באחד באדר משמיעין על השקלים". מלשון הגמרא משמע הדגוש על תבת "הקדים". בהקדמה הזאת זכו ישראל לבטל גזירת המן הרשע. ולכא' תמוה, דמאי נ"מ? גם בלא מעלת הקדמה, אלמלא הי' באותו זמן, גם אם קיימו מצות שקלים אחר שקלים של המן, יש בכח המצוה לבטל את שקלי המן שהי' לעברה החמורה ביותר, מעשה רציחה של כלל ישראל, ח"ו.

אך י"ל בדרך אפשר לפי מה שראיתי דבר חדש בעיון יעקב, וז"ל: "לפיכך הקדים שקליהם לשקליו, אפשר שרצה המן ליתן השקלים לגנזי המלך לפרנס בהם עניים, לכך הוצרך להקדים שקליהם לשקליו".

מדבריו משמע שרוצה ליישב תמיהתנו הנ"ל על הדגשת "הקדמה", לכן מציע שהשקלים שרצה המן להביא אל גנזי המלך לא הי' תשלומין על הרשות על הרציחה הנורא, אלא איזה חסד ומצוה, לפרנס עניים.

ויש להוסיף דמן השמים עכבוהו שלא יתקיים לרשע זה איזה מצוה, ואמר לו אחשוורוש "הכסף נתון לך". "אומרים לה לצרעה לא מדובשך ולא מעוקצך" (במדבר רבה כ:).

ומעניין דכאן רצה רוצח זה להרוג את כל היהודים, ואעפ"כ הי' המחשבה לפרנסה עניים חשוב מצוה, עד שעכבוהו מן השמים. גם אפשר שאחשוורוש ידע שהיהודים הם "רחמנים (ביישינים) גומלי חסדים", וע"י הרציחה הנוראה יחסר לו הצדקות לעניים, לכן רצה המן להשלים...

והוא בדרך שמצינו בבלעם שקם בזריזות "ויקם בלעם בבקר" (במדבר כב:א), ברש"י "אמר הקב"ה: רשע כבר קדמך אברהם אביהם שנאמר וישכם אברהם בבקר", והוא ממדרש במדבר רבה (כא:א). וברש"י (כב:כ) "אמר [בלעם בלבן] שמא אפתנו ויתרצה שיקיים רצון ה'", ומשמע קצת כנ"ל באיזה מצוה לקיים רצון ה', ונתבטל ע"י הקדמת מצוה.

ויש להוסיף לפי העיון יעקב, שבשקלי המן הי' כוונתו לפרנס עניים, שבזה שקדמו ישראל במצות

ד) בקריאת שמע: בפרשת בלק (כג:כד) "הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא", ברש"י כשהן עומדין משינתם שחרית הן מתגברים כלביא וכארי לחטוף את המצות ללבוש ציצית ולקרוא את שמע ולהניח תפילין.

ויש להוסיף דהקדימה זו לק"ש (וציצית ותפילין ששייכים לק"ש) צריך להיות בשמחה, מדכתיב "הן" עם כלביא יקום. ו"הן" מלשון הנאה ושמחה, כמו שדרשו "הן" עם לבדד ישכון (כג:ט) "כשהן שמחין אין אומה שמחה עמהם" (רש"י). כנראה דריש "הן" מלשון הנאה ושמחה. וכמו שמצינו בביכורים פ' כי תבא "ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה", ואיתא בספרי "ועתה" מיד, "הנה" בשמחה, "הבאתי" משלי, כמו כן "הן" עם כלביא יקום. וי"ל שזה השייכות של שמחה בברכת ק"ש: באהבה רבה "נגילה ונשמחה בישועתך"; במעריב: "ונשמח בדברי (תלמוד) תורתך".²

והנה בגמרא ברכות דף ו: אמר ר' יוחנן... בשעה שהקב"ה בא בבית הכנסת ולא מצא בה עשרה מיד הוא כועס, שנאמר "מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה" (ישעי' נב:). וקשה הרי לעולם בא הקב"ה עוד קודם עשרה, כדלעיל עמוד א' שבעשרה קדמה שכינה ואתיא, וזאת קושיית הרשב"א בתשובה סי' נ', ורמז לזה רע"א בגליון הש"ס (ועי' אריכות במשנתו של רע"א בגליון הש"ס להרב חיים דוד שעוועל ז"ל).

וצריך לומר שהקב"ה בא קודם אסיפת עשרה וממתין כביכול עד עשרה, וזהו השכר המתנה של המקדימים וממתנינים עד עשרה. והשכר למקדימים שכר הרבה מאד, דהנה תמיהא דלכאוף אם לא מצא עשרה (גם אחר המתנה) על מי כועס? צ"ל על אלה שרגילים לבא, והי' עליהם אחריות לבא גם היום. דלא מסתבר דקאי על אלה הרבה מאה, ואלף, שאינם רגילים לבא, ותמיהא דלמה יענשו אלו הצדיקים שרגילים לבא? ובכלל הלשון "כעס" חריף יותר מדי.

וי"ל הכוונה: הברכה הגדולה לאלו המשלימין לעשרה, וכ"ש להקדימין, בכדי שלא יבא לידי כעס. והברכה היא חמש מאות פעמים יותר, היפוך העונש, (כידוע משלש עשרה מדות, דבעונש חטא פוקד עון אבות על ד' דורות, ובמצוה נוצר חסד לאלפים, דהוא חמש מאות פעמים ככה, עי' סוטה י: ובתוס' שם דף י"א ד"ה מרים). ולכן משתמש בלשון חריף זה, דיותר העונש, יותר בהיפוך חמש מאות פעמים...

² מענין לענין שכר המתנה באותו ענין. נוסף להנ"ל שהקב"ה בא קודם אסיפת עשרה וממתין כביכול עד שיבאו עשרה, ואין לך שכר גדול יותר מזה שהקב"ה כביכול מצמצם שכינתו לאלו פחות מעשרה שקדמו, עוד שכר המתנה על זה שממתנינים עד שיבואו עשרה. והוא בגמ' ברכות דף ה: סע"ב שנים שנכנסו להתפלל וקדם

ופשוט דקאי אקריאת שמע גופא שתהי' בשמחה, אך מכיון שהרמז "הן" בא בקשר להקדמה ("לחטוף את המצות"), מסתבר דגם ההקדמה בשמחה.

ה) נחזור לעניננו ההקדימה של שקלים. הנה בסיום מס' סוטה (יש סוברין שהוא סיום המשנה, ובתיו"ט הוכיח שהוא ברייתא) ר' פנחס בן יאיר אומר זריזות מביא לידי נקיות, ונקיות מביאה לידי טהרה, ועוד מובא כמה מעלות, קדושה, ענוה, יראת חטא, זה מביא לידי זה, וזה לידי זה. בירושלים שקלים פרק ג' מובא מאמר זה, רק שמתחיל "וכן" הי' ר' פנחס יאיר אומר, והמפרשים ראו בתבת "וכן" קשר למה שאמר קודם לכן. בקרבן העדה פי' הקשר למה שאמר ר' מאיר מועלין בשיריים "שמא יצטרכו להן בסוף". וזהו זריזות להזהר בדבר מתחלה כדי להנצל מחטא לאחר זמן. ולפי הדלעיל יש שייכות לכלל מצות שקלים, בתחילה, להציל את ישראל דורות אח"כ משקלים של המן. וזהו זריזות, שר' פנחס בן יאיר אמר שע"י זריזות בא להרבה מעלות זה אחר זה.

וכיון דהדגשה הזריזות דהיינו שלא להשהות אלא "להקדים", עד ההקדמה של הרבה דורות, כבמגילה (הובא לעיל) שעתיד המן לשקול... לפיכך הקדים שקליהם לשקליו, לכן הגם שצורך השקלים לקנות הקרבנות לצרכי השנה הבא מניסן ואילך, תקנו בזה קדימה שמשמיעין באחד באדר שלשים יום קודם. וזהו כוונת ריש לקיש (תחילת המאמר) "והיינו דתנן" באחד באדר... "דהיינו" לקיים מעלת הקדימה כמו שהקב"ה הקדים.

אחד מהם להתפלל ולא המתין את חברו ויצא טורפין לו תפלתו בפניו... ולא עוד אלא שגורם לשכינה שתסתלק מישראל... ומשמע דאם ממתין עד שיסיים חברו, גורם בזה השראת השכינה, בזכות המתנה, וכמו כן הא דלעיל שהמקדימים ממתנינים להמאחרים לבא.

ואין בזה סתירה להא דמסיים ואם המתין לו מה שכרו, דזה שכר על שהמתין. והוא השכר שזוכה להא דכתיב (ישעי' מח:ח), "לוא הקשבת (לשון המתנה היא - רש"י) למצותי ויהי כנהר שלומך".

המדה כנגד מדה בזה, דלהמתין לשני אחר שבעצמו כבר גמר, או אלו המקדימים וממתנינים להמאחרים, צריך לזה מדת סבלנות, מתינות וארך רוח, מנוחת הנפש, היפוך רוגז. וזהו טבע הנהר גופא "על מי מנוחות ינהלני" (תהלים כג:ב); "הנני נוטה אליה כנהר שלום" (ישעי' סו:יב); "כגנות עלי נהר" (במדבר כד:ו).

